

OIKEUDEN PERUSTEOKSET

HALLINTO- OIKEUS

OLLI MÄENPÄÄ

Alma Talent
Helsinki 2018

Tilaa HALLINTO-OIKEUS -teos Alma Talent Shopista:
shop.almatalent.fi

2., uudistettu painos

Copyright © 2018 Alma Talent Oy ja tekijät

ISBN 978-952-14-3203-3

Ulkoasu: Porkka & Kuutsa Oy
Toimitus: Harri Korkeamäki
Taitto: Outi Pallari ja Marja-Leena Saari

Paino: BALTO print 2018 Liettua

Anna palautetta kirjasta: protoimitus@almamedia.fi

SISÄLLYS

Esipuhe.....	5
Esipuhe ensimmäiseen painokseen	6
Teoksen kirjoittaja	7
Lukijalle.....	35
Lyhenteet.....	37

I HALLINTO-OIKEUS OIKEUDENALANA

39

1. HALLINTO-OIKEUDEN ALA JA TEHTÄVÄT	41
1. Hallinto ja oikeus.....	41
2. Oikeusjärjestyksen lohko ja oikeustieteen ala.....	42
3. Hallinto-oikeus julkisoikeuden osana	43
4. Hallinto-oikeus ja muut julkisoikeuden alat	46
5. Hallinto-oikeuden osa-alueet.....	48
5.1. Yleinen hallinto-oikeus	48
5.2. Erityinen hallinto-oikeus.....	48
5.3. Eurooppalainen hallinto-oikeus	49
5.4. Globaali hallinto-oikeus.....	50
6. Hallinto-oikeuden tehtävät	51
6.1. Hallinto-oikeuden oikeussuojafunktio	51
6.2. Hallinto-oikeuden mahdollistava tehtävä.....	52
6.3. Hallinto-oikeuden tasapainottava tehtävä	52
6.4. Osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien takaaminen	53
2. HALLINTO-OIKEUSTIEDE	55
1. Hallinto-oikeuden teoreettinen tausta	55
2. Hallinto-oikeuden yleisten oppien muutos	56
3. JULKISHALLINNON MUUTOSVAIHEITA.....	59
1. Muutosten keskeisiä piirteitä	59
1.1. Julkishallinnon neljä muutosvaihetta	59
1.2. Muutosvaiheiden kerroksellisuus.....	60
1.3. Miksi hallinto muuttuu?.....	61

2.	Virkamieshallinnon perusteiden luominen	61
2.1.	Keskitetty hallintokoneisto	62
2.2.	Poliisihallinnon idea	63
2.3.	Autonomian ajan loppukausi	63
3.	Oikeusvaltion hallinto	64
3.1.	Hallinnon lainalaisuus	65
3.2.	Hallinto julkisen vallan käyttönä	66
3.3.	Suppea hallintokoneisto	66
4.	Hyvinvointivaltion hallinto	67
4.1.	Lainalaisuuden muutos	68
4.2.	Julkisten etuuksien ja palvelujen keskeisyys	69
4.3.	Hallinnon kasvu	69
5.	Modernin hallinnon piirteitä	71
5.1.	Modernin hallinnon taustaa	71
5.2.	Hallinnon kehittämistavoitteet	73
5.3.	Säätelyn muutos	74
5.4.	Palvelujen laatu	75
5.5.	Hallinnon rakenteen ja tehtävien eriytyminen	75
5.6.	Hallintomallin muutokset	76

II YLEINEN HALLINTO-OIKEUS

79

1.	JULKISHALLINNON VALTIOSÄÄNTÖISET PERUSTEET	81
1.	Hallinnon valtiosääntö	81
1.1.	Perustuslaki ja hallintotoiminta	81
1.2.	Eurooppalainen valtiosääntö ja hallintotoiminta	83
2.	Perus- ja ihmisoikeudet hallintotoiminnassa	84
2.1.	Perus- ja ihmisoikeuksien toteuttaminen hallintotoiminnassa	84
2.2.	Perusoikeuksien toteuttaminen ja turvaaminen viranomaisen tehtävänä	87
3.	Oikeus hyvään hallintoon	90
3.1.	Hyvä hallinto perusoikeutena	90
3.2.	Perusoikeus hyvään hallintoon EU-oikeudessa	92
4.	Julkishallinto ja toimeenpanovallan käyttö	93
4.1.	Toimeenpanovallan käyttö valtion tehtävänä	93
4.2.	Lainsäädäntövalta ja toimeenpanovalta	93
4.3.	Tuomiovalta ja toimeenpanovalta	95
4.4.	Toimeenpanovalta ja yksityinen toiminta	96
4.5.	Toimeenpanovallan muutokset	97
5.	Julkishallinnon erityispiirteitä	99
5.1.	Oikeus julkisen vallan käyttämiseen	100
5.2.	Virkamieshallinto	102
5.3.	Byrokratia	103
5.4.	Hallinnon demokraattinen ohjaus ja valvonta	105
5.5.	Yleisen edun toteuttaminen	106
5.6.	Julkisen luottamus ja julkinen luotettavuus	107
5.7.	Hallintotoiminnan avoimuus	107

2. HALLINTOTOIMINNAN OIKEUDELLISET PERUSTEET	109
1. Hallintotoiminnan oikeuslähteet	109
1.1. Oikeuslähteet viranomaisten toiminnassa	109
1.2. Oikeuslähteiden tehtävät hallintotoiminnassa	110
1.3. Oikeuslähteiden sitovuus viranomaisten toiminnassa	111
1.4. Hallintotoiminnan virallislähteet	112
2. Lainsäädäntö hallintotoiminnan perustana	113
2.1. Lainsäädännön sisältö	113
2.2. Lainsäädännön julkaiseminen	113
3. Hallintotoiminnan eurooppalaiset oikeuslähteet	114
3.1. Kolme oikeuslähdetasoa	114
3.2. Sisällöllinen EU-oikeus	116
3.3. Yleinen eurooppalainen hallinto-oikeus	119
3.4. Eurooppaoikeuden valtiosääntöiset perusteet	120
4. Oikeusnormien väliset suhteet ja oikeusnormien hierarkia hallintotoiminnassa	121
4.1. Perustuslain ja EU-oikeuden mukainen lain soveltaminen	121
4.2. Perustuslain ja EU-oikeuden etusija	123
4.3. Lakia alemmanasteisten säädösten soveltamisrajoitus	125
4.4. Samantasoisten oikeusnormien välinen suhde	127
5. Oikeuseriaatteet hallintotoiminnassa	128
6. Sopimukset hallintotoiminnan oikeuslähteenä	129
6.1. Kansainväliset sopimukset	129
6.2. Lakisääteiset sopimukset	131
6.3. Hallintosopimukset ja muut sopimukset	131
7. Oikeuskäytäntö hallintotoiminnan oikeuslähteenä	131
7.1. Eurooppalainen oikeuskäytäntö	131
7.2. Kansallinen oikeuskäytäntö	132
8. Muita oikeuslähteitä hallintotoiminnassa	133
8.1. Lainvalmisteluasiakirjat	133
8.2. Oikeustiede	134
8.3. Vakiintunut käytäntö	135
9. Virallislähteet hallintotoiminnassa	135
9.1. Virallislähteiden merkitys	135
9.2. Virallislähteiden perusmuodot	136
9.3. Virallislähteiden erityispiirteitä	138
3. HALLINTOTOIMINNAN ARVOT JA PERIAATTEET	141
1. Julkishallinnon keskeiset arvot	141
1.1. Eurooppalaiset arvot hallintotoiminnassa	141
1.2. Valtiosääntöön perustuvat hallintotoiminnan arvot	142
1.3. Hallintomenettelyn arvot ja periaatteet	142
2. Hallinnon lainalaisuus ja lakisidonnaisuus	143
2.1. Hallinnon lainalaisuusperiaate	143
2.2. Hallinnon lakisidonnaisuus	146
3. Julkisuusperiaate ja hallintotoiminnan avoimuus	150
3.1. Julkisuusperiaatteen merkitys	150
3.2. Julkisuusperiaatteen kohde	150
3.3. Hallintotoiminnan avoimuus	151
4. Hallinnon oikeuseriaatteet	151
4.1. Oikeuseriaatteiden perusteet	151
4.2. Yhdenvertaisuusperiaate	154
4.3. Tarkoitussidonnaisuuden periaate	161

4.4.	Puolueettomuusperiaate	163
4.5.	Suhteellisuusperiaate	165
4.6.	Luottamuksensuojaperiaate	169
4.7.	Hallinnon palveluperiaate	175
5.	Eurooppalaisen hallinto-oikeuden periaatteet	178
5.1.	Oikeusperiaatteet unionin oikeudessa	178
5.2.	Oikeusperiaatteet Euroopan neuvoston oikeudessa	180
4.	JULKISHALLINNON TEHTÄVÄT JA TOIMINTAMUODOT	183
1.	Hallinnon tehtävien ryhmittelyä	183
1.1.	Hallinnollinen sääntely ja valvonta	186
1.2.	Viranomaissääntelyn vaihtoehtoja	188
1.3.	Julkisten palvelujen tuottaminen ja jakaminen	189
1.4.	Hallinnon ylläpito ja johtaminen	189
1.5.	Viranomaisen taloudellinen toiminta	190
1.6.	Hallinto edistäjänä ja mahdollistajana	192
1.7.	Viranomaisten muita tehtäviä	192
2.	Viranomaisen toimintamuodot	193
2.1.	Hallintotoimet ja virkatoimet	193
2.2.	Hallintopäätökset	193
2.3.	Tosiasiallinen hallintotoiminta	198
2.4.	Julkinen valta ja sen käyttäminen	198
3.	Julkiset palvelut ja yleispalvelut	202
3.1.	Julkiset palvelut	202
3.2.	Yksilölliset palvelut	204
3.3.	Infrastruktuuripalvelut	205
3.4.	Yleishyödylliset palvelut ja yleispalvelut	205
4.	Hallinnolliset seuraamukset ja hallintopakko	206
4.1.	Hallinnolliset seuraamukset	206
4.2.	Hallinnolliset sanktiot	207
4.3.	Hallintopakko	208
5.	Viranomaisen säädösvalta	210
5.1.	Oikeusnormit ja hallinnolliset normit	210
5.2.	Viranomaisen asetuksenantovalta	211
5.3.	Viranomaisen antamat oikeusnormit	211
5.4.	Hallinnolliset normit	213
6.	Hallintosopimukset	214
6.1.	Hallintosopimuksen sisältö ja kohde	214
6.2.	Hallintosopimuksen rajat	216
6.3.	Hallintosopimuksen pätevyys ja sitovuus	217
7.	Viranomaisen yksityisoikeudelliset toimet	218
7.1.	Yksityisoikeudelliset oikeustoimet	218
7.2.	Julkiset hankinnat	220
5.	VIRANOMAISET JA HALLINTOKONEISTO	221
1.	Hallintotoiminnan lohkot ja hallintoelimet	221
1.1.	Hallintotoiminnan neljä lohkoa	221
1.2.	Julkisoikeudelliset oikeushenkilöt	221
1.3.	Julkisyhteisöt ja julkisoikeudelliset laitokset	223
1.4.	Viranomaiset	223
2.	Valtion hallinto	226

3.	Maakunnat, kunnat ja muut itsehallinnon muodot	229
3.1.	Maakunnat	229
3.2.	Kunnat ja kuntayhtymät	229
3.3.	Muita itsehallinnon muotoja	230
4.	Eurooppalainen hallinto	230
4.1.	EU-oikeuden monitasoinen toteuttaminen	230
4.2.	Unionin hallintoelimet	231
4.3.	EU-oikeuden hajautettu toimeenpano	233
4.4.	Yhteistyö eurooppalaisessa hallinnossa	235
5.	Hallintotehtävien hoitaminen julkishallinnon ulkopuolella	237
5.1.	Hallintotehtävien ulkoistaminen	237
5.2.	Liikkeenluovutus julkishallinnossa	240
5.3.	Välillinen julkishallinto.....	240
6.	Julkisyhteisön henkilöstö ja luottamushenkilöt	243
6.1.	Julkisyhteisön virkamiehet ja työntekijät	243
6.2.	Julkisyhteisön luottamushenkilöt.....	244
7.	Hallintokoneiston organisaatio ja viranomaisten väliset suhteet	245
7.1.	Hallintokoneiston rakenne	245
7.2.	Asiallinen, asteellinen ja alueellinen toimivalta.....	246
7.3.	Viranomaisten toimivaltarajat ja niiden luonne	248
7.4.	Poikkeaminen asteellisista toimivaltarajoista	250
7.5.	Toimivallan siirtäminen.....	251
7.6.	Ohjaus ja valvonta	253
7.7.	Viranomaisten yhteistyö	255
7.8.	Hallinnollinen apu.....	256
7.9.	Virka-apu	256
6.	HALLINTO-OIKEUDELLISET SUHTEET JA VIRANOMAISEN TOIMIVALTA	259
1.	Hallinto-oikeudelliset oikeussuhteet	259
1.1.	Hallinto-oikeuden perussuhde	259
1.2.	Hallinto-oikeussuhteen muodolliset piirteet	260
1.3.	Hallinto-oikeussuhteen julkisoikeudelliset erityispiirteet	263
1.4.	Asiakassuhde	265
2.	Yksityisen oikeudet suhteessa viranomaiseen	266
2.1.	Oikeuksien pääläjit	266
2.2.	Perusoikeudet ja ihmisoikeudet viranomaisen toiminnassa	267
2.3.	Subjektiiiviset oikeudet.....	268
2.4.	Harkinnanvaraiset oikeudet ja edut	270
2.5.	Yhteiset oikeudet ja yleiset edut	272
3.	Yksityisen velvollisuudet suhteessa viranomaiseen	273
3.1.	Velvollisuuksien oikeudellinen perusta	273
3.2.	Yleiset velvollisuudet	275
3.3.	Erytyiset velvollisuudet.....	275
4.	Viranomaisen toimivalta	276
4.1.	Toimivallan sisältö.....	276
4.2.	Viranomaisen tehtävät ja toimivalta	276
4.3.	Toimivalta ja hallinnon lainalaisuusperiaate	277
4.4.	Asianosaisen suostumus viranomaisen toimivallan täydentäjänä	277
4.5.	Sopimus toimivallan käytöstä	279
4.6.	Viranomaisen poikkeusvaltuudet	280
5.	Viranomaisen velvollisuudet	281
5.1.	Velvollisuus toimivallan käyttämiseen ja tehtävien suorittamiseen	281
5.2.	Velvollisuus käsitellä ja ratkaista hallintoasia	282

5.3.	Perusoikeuksien turvaamisvelvollisuus.....	283
5.4.	Palveluvelvollisuus	284
5.5.	Velvollisuus noudattaa lakia.....	285
7.	HALLINTOTOIMINNAN VALVONTA.....	287
1.	Hallintokoneiston sisäinen valvonta.....	287
1.1.	Viranomaisen sisäinen valvonta	287
1.2.	Virka-astevalvonta	288
1.3.	Viranomaisen talouden valvonta ja tarkastus	288
1.4.	Normivalvonta.....	288
2.	Yleinen laillisuusvalvonta	289
2.1.	Ylin laillisuusvalvonta	289
2.2.	Hallintokantelu laillisuusvalvonnan keinona	290
3.	Erityiset valvontaviranomaiset	293
4.	Valvonta EU-asioissa.....	295
4.1.	Komission yleinen valvontavalta.....	295
4.2.	Komission erityinen valvontavalta	296
8.	OIKEUSTURVA JA OIKEUSTURVAMENETTELYT HALLINTOTOIMINNASSA	299
1.	Suojaava, korjaava ja menettelyllinen oikeusturva.....	299
2.	Oikeusturvamenettelyt	300
9.	VIRANOMAISEN VASTUU JA VIRKAVASTUU	305
1.	Viranomaisen vastuu velvoitteistaan	305
1.1.	Viranomaisen vastuu yksityisoikeudellisista velvoitteista	305
1.2.	Viranomaisen vastuu julkisoikeudellisista velvoitteista	306
1.3.	Julkisyhteisön vastuu EU-oikeudellisista velvoitteista	306
1.4.	Viranomaisen vastuu kansainvälisistä velvoitteista.....	307
2.	Julkisyhteisön vahingonkorvausvastuu	307
2.1.	Julkisyhteisön korvausvastuu perustuslaissa	307
2.2.	Julkisyhteisön korvausvastuu vahingonkorvauslain mukaan	307
2.3.	Valtion EU-oikeudellinen korvausvastuu	311
2.4.	Korvausvastuu kansainvälisen veloitteen rikkomisesta	314
3.	Viranomaisen rangaistusvastuu	314
4.	Virkavastuu.....	315
III HALLINTOMENETTELY JA HYVÄN HALLINNON PERUSTEET		317
1.	HALLINTOLAIN KESKEINEN SISÄLTÖ	319
1.	Hyvän hallinnon perusteet.....	319
2.	Menettely hallintoasian käsittelyssä	320
3.	Mitä hallintolaissa ei säännellä?.....	321
4.	Hyvän hallinnon vaatimukset viranomaiskoneiston ulkopuolella.....	322

2. EUROOPPAOIKEUDEN VAIKUTUS HALLINTOMENETTELYYN	325
1. Eurooppalainen hyvä hallinto	325
2. Perusoikeus hyvään hallintoon EU-oikeudessa	325
3. Puolustautumisoikeudet hallintoasian käsittelyssä	327
4. Hyvään hallintoon kuuluvat keskeiset menettelyoikeudet	328
5. Korvausvastuun perusteet	329
6. Hyvä hallintotapa ja eurooppalainen hallintotapa	330
7. Hyvän hallinnon toteuttamisen takeet EU:ssa	330
3. EUROOPAN NEUVOSTO JA HYVÄN HALLINNON PERUSTEET	331
1. Hallintomenettely ja Euroopan ihmisoikeussopimus	331
2. Hyvän hallinnon perussääntö	331
4. HALLINTOLAIN SOVELTAMISALA	333
1. Soveltamisalan perusteet	333
2. Hallintolain asiallinen soveltamisala	334
2.1. Hallintolaki ja hallinnon toimintamuodot	334
2.2. Hallintoasiat, joiden käsittelyssä sovelletaan hallintolakia	335
2.3. Viranomaisen toimintamuodot, joissa hallintolakia ei sovelleta	341
3. Viranomaiset ja toimielimet, joissa hallintolakia sovelletaan	344
3.1. Viranomaiset	344
3.2. Julkista hallintotehtävää hoitavat yksityiset	345
3.3. Hallintolain soveltamisen ulkopuolelle jäävät tahot	346
4. Hallintolain suhde muuhun lainsäädäntöön	347
4.1. Hallintolain suhde sisällölliseen lainsäädäntöön	347
4.2. Hallintolain suhde menettelyä koskeviin erityissäännöksiin	348
4.3. Hallintolaki ja EU-oikeuden menettelynormit	351
5. HALLINTOMENETTELYN VIREILLEPANO	357
1. Hallintoasian vireillepano viranomaisessa	357
1.1. Yksityinen tai viranomainen vireillepanijana	357
1.2. Vireillepanotavat	358
1.3. Vireillepanon muodolliset vaatimukset	360
1.4. Vireillepanon sisällölliset vaatimukset	361
1.5. Vireillepanon toteuttaminen	362
2. Vireillepanon määrääjät	363
2.1. Määräaikojen määrittely	363
2.2. Asian selvittämiseen liittyvät määrääjät	365
2.3. Asian käsittelyaikaa koskevat määrääjät	366
2.4. Määrääjän palauttaminen	366
3. Asiakirjan siirtäminen toimivaltaiselle viranomaiselle	367
3.1. Siirtämisen edellytykset	367
3.2. Siirron toteuttaminen	368
3.3. Oikeusturva siirtotilanteissa	369
4. Asiakirjan ja selvityksen täydentäminen	369
4.1. Täydentäminen ja määrääjät	370
4.2. Tilaisuuden varaaminen täydentämiseen	370

5.	Asian vireilletulo ja vireilletulon oikeusvaikutukset	372
5.1.	Milloin asia tulee vireille viranomaisessa?	372
5.2.	Asioiden käsittelyjärjestys	374
5.3.	Vireilletulon oikeusvaikutukset	374
5.4.	Hallintoasian vireilläolon päättyminen	376
6.	HALLINTOASIAN KÄSITTELY HALLINTOMENETTELYSSÄ	377
1.	Hallintomenettelyn laatuvaatimukset	377
1.1.	Asianmukainen käsittely ja hyvä palvelu	377
1.2.	Käsittelyn tasapuolisuus ja asioiden käsitteleminen yhdessä	378
2.	Käsittelyn viivytyksettömyys	381
2.1.	Joutuisa käsittely	381
2.2.	Joutuisan käsittelyn tehosteet	384
2.3.	Arvio käsittelyajasta ja tieto käsittelyn etenemisestä	385
2.4.	Oikeusturvakeinot käsittelyn viivästyessä	385
3.	Käsittelyn puolueettomuus ja esteellisyysperusteet	386
3.1.	Puolueettomuus ja riippumattomuus asian käsittelyssä	386
3.2.	Esteellisyysperusteet	387
3.3.	Esteelliset henkilöt	397
3.4.	Esteellisyyden arviointi ja ratkaiseminen	400
3.5.	Esteellisyyden vaikutukset	403
3.6.	Esteellisyyden ennakkorajoitukset	404
4.	Viranomaisen neuvontavelvollisuus	406
4.1.	Neuvonnan kohde ja sisältö	406
4.2.	Neuvonnan antamisen edellytykset	408
4.3.	Neuvonnan asianmukaisuus	409
4.4.	Neuvonnan sitovuus	409
5.	Hallintoasian käsittelytavat	411
5.1.	Kirjallinen käsittely	411
5.2.	Sähköinen käsittely	411
5.3.	Suullinen käsittely hallintomenettelyssä	412
5.4.	Hallintosopimuksen käsittely	413
5.5.	Asian käsittely tosiasiallisessa hallintotoiminnassa	415
6.	Hyvä kielenkäyttö ja käsittelyn kieli	415
6.1.	Hyvän kielenkäytön vaatimus	415
6.2.	Asian käsittelyssä käytettävä kieli	416
6.3.	Tulkitseminen ja kääntäminen	419
7.	Käsittelyn julkisuus	421
7.1.	Julkisuusperiaate hallintoasian käsittelyssä	421
7.2.	Hallintoasian julkinen käsittely	423
7.3.	Säädösvalmistelun julkisuus	424
8.	Asianosainen hallintoasian käsittelyssä	426
8.1.	Mitä asianosaisasema merkitsee?	426
8.2.	Asianosaisen oikeudellinen määritelmä	428
8.3.	Muut kuin asianosaiset hallintomenettelyssä	432
9.	Puhevallan käyttäminen asian käsittelyssä	433
9.1.	Hallintomenettelykelpoisuus	433
9.2.	Asiavaltaus puhevallan käyttämiseen	433
9.3.	Asiamies ja avustaja	433
9.4.	Vajaavaltaisen puhevallan käyttäminen	435
9.5.	Edunvalvojan puhevalta	435
9.6.	Oikeushenkilön puhevallan käyttäminen	436

10.	Kulut ja maksut hallintoasian käsittelyssä	436
10.1.	Hyvän hallinnon perusteiden toteuttaminen	436
10.2.	Hallintomenettelyn maksullisuus	437
10.3.	Vastuu hallintoasian käsittelyn aiheuttamista menettelykuluista	438
7.	ASIAN SELVITTÄMINEN JA SELVITTÄMISKEINOT	439
1.	Selvittämiselvollisuus ja selvittämisvastuun jakautuminen	439
1.1.	Hallintoasian selvittämisen tavoitteet ja sisältö	439
1.2.	Selvittämisvastuun jakautuminen	441
1.3.	Viranomaisen huolehtimiselvollisuus	444
1.4.	Asianosaisen selvittämiselvollisuus	447
1.5.	Asianosaisen oikeus olla esittämättä selvitystä	451
1.6.	Viranomaisen selvittämisvastuu	454
1.7.	Selvityselvollisuus EU-oikeudessa	457
2.	Viranomaisen selvityspyyntö	459
2.1.	Selvityksen kohde ja sisältö	459
2.2.	Selvityksen määräaika ja muut ehdot	460
3.	Asianosaisen kuuleminen	460
3.1.	Asianosaisen kuulemisen tavoitteet	460
3.2.	Kuulemisen sisältö ja kohde	461
3.3.	Asianosainen kuulemisessa	463
3.4.	Kuulemismenettely	464
3.5.	Poikkeukset asianosaisen kuulemisesta	467
3.6.	Kuulemisen oikeusvaikutukset	470
4.	Asianosaisen tiedonsaantioikeus hallintomenettelyssä	471
4.1.	Asianosaisen tiedonsaantioikeuden perusteet	471
4.2.	Asianosaisen tiedonsaantioikeuden kohde	472
4.3.	Asiakirjan mahdollinen vaikutus asian käsittelyyn	473
4.4.	Asianosaisjulkisuuden toteuttaminen	478
4.5.	Asianosaisjulkisuuden rajoitukset	479
4.6.	Asianosaisen oikeus käyttää tietoa hyväkseen	487
4.7.	Asianosaisen ilmaisukielto ja hyväksikäyttökielto	487
4.8.	Osallistumisen ja vaikuttamisen keinot	488
4.9.	Tiedon saamisen ja vaikutusmahdollisuuksien takaaminen	488
4.10.	Asian vireilläolosta ilmoittaminen	492
4.11.	Mielipiteiden kirjaaminen ja huomioon ottaminen	493
5.	Katselmus	494
5.1.	Katselmuksen edellytykset	494
5.2.	Katselmuksen vireillepano	494
5.3.	Katselmuksen toimittaminen	495
6.	Tarkastus	497
6.1.	Tarkastuksen edellytykset	497
6.2.	Tarkastuksen vireillepano	498
6.3.	Tarkastuksen tekeminen	499
6.4.	Tarkastuskertomus	501
6.5.	Tarkastuksen julkisuus	501
7.	Suulliset selvityskkeinot	502
7.1.	Suullisen vaatimuksen tai selvityksen esittämisen edellytykset	502
7.2.	Suullinen selvitysmenettely	502
7.3.	Suullinen todistelu	503

8. PÄÄTÖSVALLAN KÄYTTÖ JA HALLINTOPÄÄTÖS	505
1. Hallinnollisen päätöksenteon perusteet	505
1.1. Hallintopäätös	505
1.2. Hallinnollisen päätöksenteon lainalaisuus ja lakisidonnaisuus.....	505
1.3. Oikeus saada päätös ja viranomaisen ratkaisupakko	506
1.4. Hallintopäätösten vastavuoroinen tunnustaminen.....	507
2. Hallintopäätösten lajit ja muodot	509
2.1. Hallintopäätösten lajeja	509
2.2. Hallintopäätöksen muoto	512
3. Hallintopäätöksen ala	514
3.1. Mitä hallintopäätöksellä ratkaistaan?.....	514
3.2. Hallintopäätöksen normatiivinen ala.....	514
3.3. Hallintopäätöksen asiallinen ala	516
4. Viranomaisen harkintavalta päätöksenteossa	519
4.1. Oikeusharkinta ja tarkoituksenmukaisuusharkinta	519
4.2. Viranomaisen harkintavallan laajuus modernissa hallinnossa	519
4.3. Harkintavallan laajuus vaihtelee	520
4.4. Viranomaisen harkintavaltaa ohjaavat tekijät	522
4.5. Harkintavallan väärinkäyttö.....	526
5. EU-oikeuden erityispiirteet viranomaisen päätöksenteossa	527
5.1. EU-oikeuden välitön oikeusvaikutus hallintotoiminnassa	527
5.2. EU-oikeuden etusija hallintotoiminnassa	529
5.3. EU-oikeuden tulkintavaikutus päätöksenteossa	530
5.4. EU-oikeuden itsenäisen tulkinnan vaatimus	534
5.5. EU-oikeuden pätevyysolettama viranomaisen päätöksenteossa	534
6. Päätöksentekotavat hallinnossa	535
6.1. Esittely	535
6.2. Päätöksentekomuodot	536
7. Hallintopäätöksen sisältövaatimukset	538
7.1. Päätöksen selvyys.....	538
7.2. Päätöksen sisältämät tiedot.....	539
7.3. Päätökseen liittyvät ehdot.....	541
7.4. Päätöksen voimassaoloaika	542
8. Hallintopäätöksen perustelut	542
8.1. Perustelujen tehtävät	542
8.2. Perustelujen sisältö	543
8.3. Poikkeukset perusteluvollisuudesta	545
8.4. EU-oikeuden vaatimukset päätöksen perusteluille	548
9. Muutoksenhakua koskevat ohjeet päätöksessä	548
9.1. Oikaisuvaatimusohje ja valitusosoitus.....	549
9.2. Ilmoitus valituskiellosta ja valituskelvottomuudesta	552
10. Hallintopäätöksen tiedoksianto	552
10.1. Viranomaisen velvollisuus antaa päätös tiedoksi.....	553
10.2. Oikeus saada päätös tiedoksi	554
10.3. Tiedoksiannon oikeudellinen merkitys.....	555
10.4. Tiedoksiantotavat	556
11. Hallintopäätöksen lainvoima, oikeusvoima ja pätevyys	559
11.1. Hallintopäätöksen lainvoima	559
11.2. Hallintopäätöksen oikeusvoima.....	560
11.3. Hallintopäätöksen pätevyys	566
11.4. Pätemätön hallintopäätös	567
11.5. Hallintopäätöksen mitättömyys.....	571

9. HALLINTOPÄÄTÖKSEN TÄYTÄNTÖÖNPANO JA HALLINTOPAKKO.....	573
1. Hallinnollisen täytäntöönpanon sisältö.....	573
2. Hallintopäätöksen täytäntöönpanokelpoisuus.....	574
3. Viranomaisen täytäntöönpanomääräykset.....	575
3.1. Päätöksen välitön täytäntöönpano.....	576
3.2. Päätöksen täytäntöönpanon kieltäminen ja keskeyttäminen.....	579
3.3. Valitus täytäntöönpanomääräyksestä.....	580
4. Hallinnolliset täytäntöönpanokeinot ja hallintopakko.....	580
4.1. Hallinnolliset uhkat.....	580
4.2. Hallinnolliset turvaamistoimenpiteet.....	582
4.3. Voimakeinot.....	583
4.4. Ulosottomenettely ja takaisinperintä.....	584
10. HALLINTOPÄÄTÖKSEN KORJAAMINEN.....	585
1. Korjaamisen kohteena olevat virheet.....	585
2. Asiavirheen korjaaminen.....	585
3. Menettelyvirheen korjaaminen.....	590
4. Uusi selvitys.....	591
5. Kirjoitusvirheen korjaaminen.....	591
6. Korjaamismenettely.....	592
7. Korjaamismenettelyn suhde muutoksenhakuun.....	595
8. Hallintoasian uudelleen käsittely.....	597
11. OIKAISUVAATIMUS.....	599
1. Oikaisuvaatimus muutoksenhakukeinona.....	599
2. Oikeus tehdä oikaisuvaatimus.....	600
3. Oikaisuvaatimusmenettely.....	601
3.1. Oikaisuvaatimuksen tekeminen.....	601
3.2. Oikaisuvaatimuksen käsittely.....	602
3.3. Oikaisuvaatimuksen ratkaiseminen.....	603
4. Valitus oikaisuvaatimukseen annetusta päätöksestä.....	603
<hr/>	
IV JULKISUUS JA TIETOSUOJA.....	605
<hr/>	
1. JULKISUUSPERIAATE.....	607
1. Yleiset lähtökohdat.....	607
2. Julkisuuden tehtävät.....	609
3. Julkisuusperiaatteen soveltamisala.....	611
4. Julkisen tiedon hyödyntäminen.....	613
5. Julkisuusperiaatteen toteuttaminen.....	614
2. JULKISUUS PERUSOIKEUTENA JA IHMISOIKEUTENA.....	617
1. Perusoikeus saada tieto viranomaisen asiakirjasta.....	617
2. Perusoikeussuojan merkitys.....	618

3.	Julkisuus EU:n perusoikeuskirjassa	619
4.	Julkisuus ihmisoikeutena	620
5.	Julkisuuden suhde toisiin perusoikeuksiin	622
5.1.	Informaatioon kohdistuvat perusoikeudet	622
5.2.	Julkisuutta tukevia perusoikeuksia	623
5.3.	Julkisuutta rajoittavia perusoikeuksia	626
5.4.	Julkisuuden ja muiden perusoikeuksien yhteensovittaminen	628
3.	VIRANOMAISEN VELVOLLISUUS TOTEUTTAA JULKISUUTTA	631
1.	Velvollisuus turvata julkisuus perusoikeutena	631
2.	Velvollisuus edistää osallistumismahdollisuuksia	632
4.	JULKISUUDEN SÄÄNTELY	633
1.	Julkisuuslain suhde muihin lakeihin	633
2.	Julkisuuden toteuttamista koskeva sääntely	635
3.	Julkisuus ja EU-oikeuden toimeenpano	637
5.	JULKISUUSPERIAATE JA MUU TIEDON SÄÄNTELY	639
1.	Henkilötietojen suoja ja julkisuus	639
2.	Julkisen tiedon hyödyntäminen	640
3.	Julkisuus ja immateriaalioikeudet	640
4.	Julkisuus ja lähdesuoja	643
6.	JULKISUUSLAIN SOVELTAMISALA	645
1.	Asiakirjat ja tieto julkisuuslain kohteena	645
1.1.	Asiakirjat ja muut tallenteet	645
1.2.	Kirjalliset dokumentit ja kuvalliset esitykset	646
1.3.	Sähköiset asiakirjat	647
2.	Tieto ja tietojärjestelmät julkisuuslain kohteena	649
3.	Viranomaisen asiakirjat	651
3.1.	Viranomaisen hallussa oleva asiakirja	651
3.2.	Viranomaisen laatima asiakirja	654
3.3.	Viranomaiselle toimitettu asiakirja	655
3.4.	Julkisuuslain soveltaminen viranomaisen erilaisissa tehtävissä	656
4.	Asiakirjat, joihin julkisuuslakia ei sovelleta	657
4.1.	Ei-asiakirjat	658
4.2.	Viranomaisen sisäisen työskentelyn asiakirjat	661
5.	Viranomaiset, joissa julkisuuslakia sovelletaan	664
5.1.	Viranomaisen määritelmä	664
5.2.	Valtion viranomaiset	666
5.3.	Kunnalliset viranomaiset	667
5.4.	Itsenäiset julkisoikeudelliset laitokset	668
5.5.	Toimikunnat, työryhmät ja lautakunnat	669
5.6.	Eduskunta ja sen virastot ja laitokset	670
5.7.	Tuomioistuimet ja lainkäyttöelimet	672
5.8.	Ahvenanmaan maakunnan viranomaiset	672
5.9.	Ulkoistetut hallintotehtävät ja julkisuuslain soveltaminen	673

5.10.	Toimeksiantotehtävän hoitaja	674
5.11.	Julkisuuslain soveltamisen ulkopuolelle jäävät tahot	675
6.	Julkisuuden ajallinen soveltamisala	678
6.1.	Milloin julkisuus alkaa?	678
6.2.	Viranomaiselle tulleet asiakirjat	679
6.3.	Viranomaisen laatimat asiakirjat	682
6.4.	Viranomaisen asiarekisterin tiedot	685
6.5.	Muut viranomaisen laatimat asiakirjat	687
6.6.	Viranomaisen päätös	687
7.	OIKEUS SAADA TIETO ASIAKIRJASTA	691
1.	Oikeus saada tieto julkisesta asiakirjasta	691
1.1.	Mitä asiakirjan julkisuus merkitsee?	691
1.2.	Osajulkisuus julkisuuden takeena	693
1.3.	Julkisuuden rajoittaminen	696
2.	Oikeus saada tieto valmisteluasiakirjasta	696
2.1.	Keskeneräiset ja valmisteluvaiheen asiakirjat	696
2.2.	Harkintavalta valmistelujulkisuuden toteuttamisessa	697
3.	Oikeus saada tieto EU-asiakirjoista	699
3.1.	Julkisuusperiaate EU:ssa	699
3.2.	EU-asiaan liittyvät kansalliset asiakirjat	700
4.	Asianosaisen tiedonsaantioikeus	703
5.	Oikeus saada tieto itseään koskevasta asiakirjasta	704
6.	Tiedon saaminen salassa pidettävästä asiakirjasta	706
6.1.	Salassapitovelvoitteesta poikkeaminen	706
6.2.	Eriyissäännös laissa	707
6.3.	Asianosaisen suostumus	708
6.4.	Toimeksiannon hoitaminen ja virka-avun antaminen	710
6.5.	Viranomaisen poikkeuslupa	711
6.6.	Arkistoasiakirjan antaminen	714
6.7.	Viranomaisen päätöksenteko salassapidosta poikettaessa	715
6.8.	Poikkeaminen asiakirjan tai tiedon hyväksikäyttökiellosta	716
7.	Salassa pidettävän tiedon antaminen toiselle viranomaiselle	717
7.1.	Salassapito viranomaisten välillä	717
7.2.	Salassapidosta poikkeaminen viranomaisten välillä	718
7.3.	Tiedonsaantioikeus kunnallishallinnossa	723
7.4.	Toisen valtion viranomaisen ja kansainvälisen toimielimen tiedonsaantioikeus	725
8.	Viranomaisen oikeus saada tietoja yksityiseltä	726
8.	JULKISUUDEN TOTEUTTAMINEN	727
1.	Julkisuusperiaatteen perusteet	727
1.1.	Julkisuusperiaatteen sisällöllinen turvaaminen	727
1.2.	Julkisuusperiaatteen menettelyllinen turvaaminen	728
2.	Hyvä tiedonhallintatapa	728
2.1.	Tiedon laatu ja viranomaisen tiedonhallintavelvoitteet	728
2.2.	Viranomaisen tietohallinto	730
3.	Tiedon saaminen asiakirjasta	732
3.1.	Tiedon pyytäminen	732
3.2.	Viranomaisen menettelylliset velvollisuudet	736
3.3.	Tiedon antamista koskeva päätöksenteko	739
3.4.	Oikeus saada tieto viivytyksettä	745

3.5.	Asiakirjan ja tiedon antamistavat.....	746
3.6.	Uuden asiakirjan laatiminen	748
3.7.	Tietoaineiston tuottaminen	751
3.8.	Tiedon saamisen maksullisuus.....	751
4.	Oikeusturvakeinot	753
4.1.	Oikaisuvaatimus virkamiehen päätökseen	754
4.2.	Valitus viranomaisen päätöksestä.....	755
4.3.	Julkisuuspäätöksen täytäntöönpano	758
4.4.	Viranomaisen velvoittaminen	758
4.5.	Viranomaisen korvausvastuu.....	758
5.	Viranomaisen tiedottamisvelvollisuus	759
5.1.	Viranomaisen tiedonantovelvollisuus.....	759
5.2.	Viranomaisen tiedottaminen	761
9.	SALASSAPITO	765
1.	Salassapidon puitteet	765
1.1.	Julkisuuden rajoittaminen.....	765
1.2.	Julkisuuden rajoittamisen valtiosääntöiset kriteerit.....	765
1.3.	Julkisuuden rajoittaminen hallintotoiminnassa.....	767
1.4.	Salassapidon tehtävät	768
2.	Miten salassapito toteutetaan?	768
2.1.	Asiakirjasalaisuuden säilyttäminen	768
2.2.	Vaitiolovelvollisuus	770
2.3.	Tiedon hyväksikäyttökielto	772
2.4.	Tiedon suojaaminen sivullisilta.....	774
3.	Keitä salassapito velvoittaa?	777
4.	Salassapidon perusteiden määrittely	780
4.1.	Salassapidon lakiperustaisuus	780
4.2.	Salassapito- ja vaitiolomääräys.....	782
4.3.	Salassapidon sopimuksenvaraisuus	783
4.4.	Salassapitositoumus	784
4.5.	Asianosaisen vaatimus ja suostumus	784
4.6.	Salassapitomerkintä	785
4.7.	Salassapitoluokitus.....	786
4.8.	Tietoturvallisuus ja asiakirjojen suojaus	787
5.	Julkisuuslaissa säädetyt salassapitoperusteet	789
5.1.	Salassapitoperusteet julkisuuslain 24 §:ssä	789
5.2.	Yksityiselämän ja yksityisyyden suoja	790
5.3.	Liike- ja ammatillisuus	796
5.4.	Suomen kansainväliset suhteet	801
5.5.	Valvontasalaisuus.....	806
5.6.	Turvallisuuden ylläpitäminen	809
5.7.	Rikosten ehkäiseminen ja selvittäminen	811
5.8.	Finanssipolitiikka ja rahoitusmarkkinat.....	813
5.9.	Julkisyhteisön omat intressit	813
5.10.	Tutkimus ja opetus	815
5.11.	Salassapitoperusteet EU-oikeudessa	816
6.	Salassapitoperusteiden tulkinta ja soveltaminen	820
6.1.	Perus- ja ihmisoikeuksien merkitys	820
6.2.	Salassapito-intressin suojaaminen	821
6.3.	Salassapito ja hallinnon oikeusperiaatteet.....	822
6.4.	Vahinkolausekkeet ja niiden soveltaminen	824
7.	Salassapidon päättymisen	826

8.	Salassapitovelvollisuuden vastainen menettely.....	829
8.1.	Virkasalaisuuden rikkominen	830
8.2.	Virkavelvollisuuden rikkominen	831
8.3.	Salassapitorikos.....	832
8.4.	Viranomaisen korvausvastuu.....	833
10.	HENKILÖTIETOJEN SUOJA VIRANOMAISEN TOIMINNASSA.....	835
1.	Henkilötietojen suoja hallintoasian käsittelyssä	835
2.	Henkilötietojen suojan oikeudelliset perusteet.....	836
<hr/>		
	VOIKEUDENKÄYNTI HALLINTOASIOISSA	839
<hr/>		
1.	HALLINTOPROSESSI JA OIKEUSTURVA	841
1.	Oikeusturvan ulottuvuuksia	841
2.	Hallintoprosessin erityispiirteet.....	844
2.1.	Hallintoasia oikeudenkäynnin kohteena.....	844
2.2.	Hallintoprosessin kohteen erityispiirteitä	845
2.3.	Hallintoprosessin menettelyllisiä erityispiirteitä	845
2.4.	Perusprosessi ja erityisprosessit hallintotuomioistuimessa	847
3.	Hallintoprosessin funktiot.....	849
2.	HALLINTOPROSESSIN OIKEUDELLISET PERUSTEET	853
1.	Hallintoprosessin oikeuslähteet.....	853
2.	Euroopan ihmisoikeussopimus ja oikeudenmukainen oikeudenkäynti.....	854
3.	EU-oikeudelliset vaatimukset hallintoprosessissa	858
4.	Oikeusturvan valtiosääntöoikeudelliset perusteet	860
5.	Hallintolainkäyttölaki ja muut prosessilait	862
5.1.	Hallintolainkäyttölain erityispiirteet.....	862
5.2.	Hallintoprosessia koskevat erityissäännökset.....	864
5.3.	Oikeudenkäymiskaaren soveltaminen hallintotuomioistuimissa.....	864
6.	Oikeuskäytännön merkitys.....	865
7.	Hallintoprosessin oikeusperiaatteet.....	865
8.	Hallintoprosessin muut oikeuslähteet	866
3.	HALLINTOTUOMIOISTUIMET JA OIKEUDENKÄYNNIN OSAPUOLET	869
1.	Hallintotuomioistuimet ja tuomiovallan käyttö	869
1.1.	Hallintotuomioistuimet tuomioistuinjärjestelmässä	869
1.2.	Hallinto-oikeudet	871
1.3.	Erityiset hallintotuomioistuimet.....	873
1.4.	Korkein hallinto-oikeus.....	874
1.5.	Eurooppalaiset tuomioistuimet hallintoasioissa.....	875
1.6.	Muutoksenhakulautakunnat	876
2.	Hallintotuomioistuimen riippumattomuus ja puolueettomuus	877
2.1.	Hallintotuomioistuimen riippumattomuus.....	877
2.2.	Hallintotuomioistuimen puolueettomuus.....	879

2.3.	Hallintotuomioistuimiin kohdistuva valvonta	882
3.	Hallintoprosessin osapuolet	882
3.1.	Asianosaiset ja osapuolet hallintoprosessissa	882
3.2.	Asianosaiskelpoisuus ja asiavaltuus	886
3.3.	Asianosaisseuraanto ja väliintulo	888
3.4.	Puhevallan käyttäminen hallintoprosessissa.....	889
4.	VALITUS HALLINTOTUOMIOISTUIMEEN	893
1.	Hallintovalitus ja kunnallisvalitus muutoksenhaun perusmuotoina	893
2.	Valitusoikeus	895
2.1.	Subjektivisen valitusoikeuden oikeudelliset perusteet	895
2.2.	Asianosaisen valitusoikeus	899
2.3.	Viranomaisen valitusoikeus	904
2.4.	Yhdistyksen valitusoikeus	906
2.5.	Kunnan jäsenen valitusoikeus	909
2.6.	Erytyissäännökset valitusoikeudesta	911
2.7.	Valitusoikeus hallintotuomioistuimen päätöksestä	911
2.8.	Valitusoikeuden rajoittaminen.....	912
3.	Valituskelpoiset hallintopäätökset	913
3.1.	Hallintoasiassa tehty päätös valituksen kohteena.....	913
3.2.	Hallinnolliseen sääntelyyn sisältyvät päätökset	922
3.3.	Julkiset palvelut.....	926
3.4.	Hallinnon ylläpitoon ja johtamiseen sisältyvät päätökset.....	928
3.5.	Viranomaisen taloudellinen toiminta	931
3.6.	Viranomaiset, joiden päätöksistä saa valittaa	933
4.	Valituskielto ja valituslupa	936
4.1.	Valituskielto	936
4.2.	Muut valittamisen rajoitukset	938
5.	Valituksen tekeminen	938
5.1.	Valituksen muoto	939
5.2.	Valituksen sisältö.....	940
5.3.	Valitusperusteet	944
5.4.	Valituksen toimittaminen hallintotuomioistuimelle	945
5.5.	Valitusaika	945
5.6.	Valituksen tekemisen oikeusvaikutukset.....	948
5.7.	Valituksen täydentäminen ja muuttaminen	950
5.8.	Valituksen peruuttaminen	953
6.	Valituksen vaikutus hallintopäätöksen täytäntöönpanoon.....	953
6.1.	Hallintovalituksen suspensiivinen vaikutus	953
6.2.	Kunnallisvalituksen vaikutus päätöksen täytäntöönpanoon	955
6.3.	Viranomaisen ja hallintotuomioistuimen määräys täytäntöönpanosta	956
5.	HALLINTORIITA JA MUUT HALLINTOLAINKÄYTTÖASIAT	959
1.	Hallintoriita	959
1.1.	Hallintoriidan kohde	959
1.2.	Hallintoriidan käyttöala.....	960
1.3.	Menettely hallintoriita-asian käsittelyssä	964
2.	Perustevalitus	968
3.	Alistus.....	969
4.	Muut hallintolainkäyttöasiat	970

6. ASIAN KÄSITTELY JA SELVITTÄMINEN HALLINTOTUOMIOISTUIMESSA	971
1. Käsittelyn perusteet ja selvityskäytännöt	971
1.1. Asian käsittely	971
1.2. Hallintoprosessin menettelyperiaatteet.....	972
1.3. Vastavuoroisuus ja tasapuolisuus asian käsittelyssä	976
1.4. Prosessin johtaminen	977
1.5. Asian selvittäminen	978
1.6. Virallisperiaate asian käsittelyssä	981
2. Huolehtimisvelvollisuus ja selvittämisvastuu	982
2.1. Hallintotuomioistuimen huolehtimisvelvollisuus	982
2.2. Asianosaisen ja viranomaisen selvitysvelvollisuus	984
2.3. Hallintotuomioistuimen itsenäinen selvitysvelvollisuus	988
2.4. Sovellettavan oikeuden selvittäminen	991
3. Hallintoprosessin viivytyksettömyys.....	992
3.1. Oikeus viivytyksettömään käsittelyyn	992
3.2. Oikeusturva käsittelyn viivästyessä	993
4. Päätöksen tehneen viranomaisen lausunto	995
5. Muun viranomaisen lausunto ja asiantuntijan kuuleminen.....	996
6. Asianosaisen kuuleminen	998
6.1. Kuulemisen oikeudellinen perusta	998
6.2. Kuulemisen oikeudellinen merkitys.....	998
6.3. Kuulemisen kohde.....	1000
6.4. Menettely asianosaisen kuulemisessa.....	1003
6.5. Poikkeaminen asianosaisen kuulemisesta	1006
6.6. Asianosaisen oikeus tiedonsaantiin	1006
6.7. Asianosaisen tiedonsaantioikeuden rajoitukset.....	1009
7. Suullinen käsittely.....	1013
7.1. Suullisen käsittelyn sisältö ja kohde.....	1013
7.2. Oikeus suulliseen käsittelyyn	1014
7.3. Suullisen käsittelyn järjestäminen hallintotuomioistuimessa	1016
7.4. Menettely suullisessa käsittelyssä.....	1019
7.5. Todistajan kuuleminen	1021
8. Muut selvityskäytännöt	1026
8.1. Katselmus ja tarkastus.....	1026
8.2. Hallintotuomioistuimen oikeus saada tietoja viranomaiselta	1029
8.3. Asiakirjan ja esineen esittäminen.....	1030
8.4. Muita selvityskäytännöitä	1031
9. Väliaikainen oikeusturva oikeudenkäynnin aikana	1031
9.1. Oikeusturva valituksen käsittelyn aikana	1031
9.2. Hallintotuomioistuimen täytäntöönpanomääräykset.....	1032
9.3. Turvaamismääräykset hallintoasioissa	1037
10. Hallintoprosessin kieli	1038
10.1. Asian käsittelyssä käytettävä kieli	1038
10.2. Tulkitseminen ja kääntäminen	1039
11. Oikeudenkäyntikulut hallintoprosessissa	1039
12. Oikeusapu hallintoprosessissa	1042
7. PÄÄTÖKSENTEKO HALLINTOTUOMIOISTUIMESSA	1045
1. Hallintotuomioistuimen toimivalta.....	1045
1.1. Toimivallan oikeudelliset perusteet	1045
1.2. Hallintotuomioistuimen tutkimisvalta.....	1047

1.3.	Hallintotuomioistuimen päätösharkinta	1049
1.4.	Hallintotuomioistuimen päätösvalta	1050
2.	Hallintotuomioistuimen päätöksenteon perusteet	1055
2.1.	Päätöksenteon kohde ja puitteet	1055
2.2.	Valituksen kohde ja valittajan vaatimukset	1056
2.3.	Valitusperusteet päätösvallan rajoituksena	1057
2.4.	Hallinnollinen päätösvalta	1060
2.5.	Muita päätösvallan rajoituksia	1060
3.	Päätöksenteon lainalaisuus	1062
3.1.	Hallintotuomioistuimen päätöksen oikeudelliset perusteet	1062
3.2.	Perustuslain etusija	1067
3.3.	Perustuslainmukainen lain soveltaminen	1068
3.4.	Lakia alemmanasteisten säädösten soveltamisrajoitus	1070
3.5.	EU-oikeuden erityispiirteet hallintotuomioistuimen päätöksenteossa	1070
3.6.	Ennakkoratkaisu EU-oikeuden tulkinnasta tai pätevydestä	1071
4.	Päätösharkinnan kohde ja sisältö	1073
4.1.	Harkintavallan laajuus hallintotuomioistuimen päätöksenteossa	1073
4.2.	Tosiseikat ja selvitys päätösharkinnassa	1076
4.3.	Laillisuuden arviointi	1078
5.	Päätöksenteon edellytykset ja ratkaisuvaihtoehdot	1079
5.1.	Hallintotuomioistuimen ratkaisu- ja oikaisupakko	1079
5.2.	Valituksen tutkimisen prosessuaaliset edellytykset	1080
5.3.	Valitukseen annettava päätös	1081
6.	Päätöksen tekeminen	1085
6.1.	Esittely ja tuomioistuimen neuvottelu	1085
6.2.	Äänestäminen	1086
6.3.	Päätöksen dokumentointi ja tiedoksianto	1086
7.	Päätöksen sisältö ja perusteleminen	1087
7.1.	Päätöksen sisältövaatimukset	1087
7.2.	Päätöksen perusteleminen	1088
8.	Päätöksessä olevan kirjoitusvirheen korjaaminen	1093
9.	Hallintotuomioistuimen päätöksen oikeudelliset vaikutukset	1094
9.1.	Säätelyn ja tulkinnan lähtökohdat	1094
9.2.	Hallintotuomioistuimen päätöksen lainvoima	1094
9.3.	Hallintotuomioistuimen päätöksen oikeusvoima	1095
9.4.	Hallintotuomioistuimen päätöksen täytäntöönpanokelpoisuus	1098
10.	Valitus hallintotuomioistuimen päätöksestä	1099
10.1.	Jatkovalitus ja oikeus valittaa	1099
10.1.1.	Valituskelpoiset hallintotuomioistuimen päätökset	1099
10.1.2.	Asianosaisen valitusoikeus	1100
10.2.	Viranomaisen valitusoikeus	1100
10.3.	Valituksen luvanvaraisuus	1102
10.4.	Valituskielto	1105
10.5.	Jatkovalituksen sisältö	1105
8.	OIKEUDENKÄYNNIN JULKISUUS HALLINTOTUOMIOISTUIMISSA	1107
1.	Oikeudenkäynnin julkisuuden oikeudelliset perusteet	1107
2.	Oikeudenkäyntiä koskevat tiedot	1109
3.	Julkisuus suullisessa käsittelyssä	1110
4.	Oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuus	1110
5.	Neuvottelusalaisuus	1111
6.	Hallintotuomioistuimen päätöksen julkisuus	1112

9. YLIMÄÄRÄINEN MUUTOKSENHAKU	1115
1. Ylimääräisen muutoksenhaun keinot ja kohde	1115
2. Päätöksen purkaminen	1117
2.1. Päätöksen purkamisen perusteet ja purkukynnys	1117
3. Kantelu	1122
4. Menettely purku- ja kanteluasioissa	1123
5. Menetetyt määräajan palauttaminen	1125
10. HALLINTOTOIMINNAN ARVIOINTI SIVIILI- JA RIKOSPROSESSISSA	1129
1. Hallinnon toimintaan liittyvän oikeusriidan käsittely siviiliprosessissa	1129
1.1. Erityissäännös oikeusriidan ratkaisumenettelystä	1129
1.2. Siviili- ja hallintoprosessin soveltamisalat	1129
1.3. Viranomaisen yksityisoikeudellisen suhteen osapuolena	1131
1.4. Yksityisoikeudellisia toimia koskeva viranomaisen päätöksenteko	1132
1.5. Vahingonkorvausasiat siviiliprosessissa	1135
1.6. Välimiesmenettely hallintoasioissa	1135
2. Rikosprosessin ja hallintoprosessin suhde	1136
2.1. Soveltamisalojen välinen suhde	1136
2.2. Hallinnollinen rikosprosessi	1136
11. EUROOPPALAISET JA KANSAINVÄLISET OIKEUSTURVAKEINOT	1139
1. Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukainen muutoksenhaku	1139
2. Hallintotuomioistuin EU-tuomioistuimena	1141
3. EU-tuomioistuin muutoksenhakutuomioistuimena	1142
3.1. Oikeusturva EU:n tasolla	1142
3.2. Suorat kanteet EU:n toimia vastaan	1142
4. Kansainväliset oikeusturvakeinot hallintoasioissa	1145
<hr/>	
VI KUNNALLINEN ITSEHALLINTO JA MUUT ITSEHALLINNON MUODOT	1147
<hr/>	
1. KUNNALLISHALLINNON OIKEUDELLISET PERUSTEET	1149
1. Kunnallisoikeuden valtiosääntöiset perusteet	1149
2. Euroopan paikallisen itsehallinnon peruskirja	1150
3. Kunnat ja EU-oikeus	1151
3.1. Kuntien asema EU-oikeudessa	1151
3.2. Kunnat EU-oikeuden kohteena	1152
4. Kuntalaki ja muu kuntalainsäädäntö	1153
5. Oikeusperiaatteet kunnallisoikeudessa	1154
6. Oikeuskäytäntö ja perustuslakivaliokunnan käytäntö	1154
2. KUNNALLISEN ITSEHALLINNON PERUSTEET	1157
1. Itsehallinnon perussisältö	1157
2. Kuntien itsehallinnollinen asema julkishallinnossa	1159
2.1. Kuntien riippumattomuus valtionhallinnosta	1159

2.2.	Itsenäinen oikeusasema ja oma vastuu	1159
2.3.	Itsenäinen päätösvalta	1160
2.4.	Kuntien toiminnan hallinnollinen ohjaus	1161
2.5.	Kuntien toiminnan hallinnollinen valvonta	1162
3.	Kunnallinen demokratia	1163
3.1.	Päätöksentekojärjestelmän demokraattisuus	1163
3.2.	Päätösvallan siirtäminen	1163
4.	Kunnan oikeus omiin hallintoelimiin	1164
5.	Kunnan oma tehtäväpiiri	1165
5.1.	Kunnan omat tehtävät ja lakisääteiset tehtävät	1165
5.2.	Kuntien yhteistoiminta tehtäviensä hoitamisessa	1166
5.3.	Kunnan itsenäinen harkintavalta	1167
6.	Rahoitusperiaate	1167
6.1.	Kunnan voimavarojen riittävyys	1167
6.2.	Kustannusten jako valtion ja kuntien välillä	1168
7.	Kunnan verotusoikeus	1169
8.	Kunnan taloudellinen itsenäisyys	1170
8.1.	Kunnan itsenäinen taloudellinen päätösvalta	1170
8.2.	Kunnat osana julkista taloutta	1170
9.	Kuntarakenteen perusteet ja kunnallinen jaotus	1171
10.	Kuntien itsehallinnon oikeussuoja	1172
3.	KUNNAN TEHTÄVÄT JA TOIMIALA	1175
1.	Kunnan tehtävien oikeudelliset perusteet	1175
2.	Kunnan perustuslakiin perustuvat tehtävät	1176
3.	Kunnan lakisääteiset tehtävät	1177
3.1.	Lakisääteisten tehtävien sisältö	1177
3.2.	Lakisääteisten tehtävien määrittely	1179
4.	Kunnan itselleen ottamat tehtävät	1180
4.1.	Kunnan omien tehtävien sisältö	1180
4.2.	Yleisen toimialan rajat	1180
5.	Kunnan sopimusperusteiset tehtävät	1184
6.	Kunnan tehtävien hoitaminen	1184
4.	KUNNAN TOIMIELIMET JA HALLINTO	1187
1.	Toimielimet ja viranomaiset	1187
2.	Valtuusto	1187
3.	Kunnanhallitus	1188
4.	Lautakunnat, valiokunnat, johtokunnat ja toimikunnat	1189
5.	Kunnan hallinto	1189
6.	Kuntakonserni	1191
5.	KUNNAN LUOTTAMUSHENKILÖT	1193
1.	Kunnan luottamustoimet	1193
1.1.	Luottamushenkilöhallinto kunnassa	1193
1.2.	Kunnan luottamushenkilöt	1193
1.3.	Luottamustoimen erityispiirteet	1193

2.	Luottamushenkilön vaalikelpoisuus ja valinta	1194
2.1.	Vaalikelpoisuus	1194
2.2.	Luottamushenkilön valinta	1196
3.	Luottamustoimen hoitaminen	1198
4.	Luottamushenkilön esteellisyys	1200
4.1.	Valtuutetun esteellisyys	1200
4.2.	Muun luottamushenkilön esteellisyys	1201
5.	Luottamustoimen päättyminen	1201
6.	KUNNALLINEN PÄÄTÖKSENTEKO	1203
1.	Asian käsittely kunnan toimielimissä	1203
2.	Valtuuston päätösvallan käyttö	1203
3.	Päätösvallan siirtäminen	1204
4.	Asian ottaminen ylemmän toimielimen käsiteltäväksi	1205
5.	Kunnan asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamiskeinot	1206
7.	KUNNAN TOIMINNAN TALOUDELLISET PERUSTEET	1209
1.	Kunnan toiminnan rahoitus	1209
2.	Kunnan menot	1210
3.	Kunnan talousarvio ja tilinpäätös	1210
4.	Kunnan hallinnon ja talouden valvonta	1212
8.	KUNTIEN YHTEISTOIMINTA	1213
1.	Kuntien yhteistoiminnan muodot	1213
2.	Kuntayhtymä	1213
3.	Muita kuntien yhteistoimintamuotoja	1215
9.	OIKEUSTURVA KUNNALLISHALLINNOSSA JA KUNNAN OIKEUSTURVA	1217
1.	Oikaisuvaatimusmenettely	1217
2.	Muutoksenhaku kunnan päätöksiin	1219
2.1.	Kunnallisvalitus	1219
2.2.	Hallintovalitus	1221
3.	Kunnan oikeusturva	1221
3.1.	Kunnan valitusoikeus	1221
3.2.	Kunta oikeusriidan osapuolena	1222
10.	ITSEHALLINNON MUTTA MUOTOJA	1223
1.	Kuntia suuremmat hallintoalueet	1223
2.	Ahvenanmaan maakunnan itsehallinto	1223
3.	Saamelaisien kielellinen ja kulttuurinen itsehallinto	1224
4.	Uskonnollisten yhdyskuntien itsehallinto	1226
5.	Yliopistojen itsehallinto	1227

VII VIRKAMIESOIKEUS 1229

---

1. VIRKAMIESOIKEUDEN PERUSTEET JA OIKEUSLÄHTEET	1231
1. Virkamiesten oikeudellisen aseman perusteet	1231
2. Lainsäädäntö	1231
3. Oikeusperiaatteet	1232
3.1. Virkamiesoikeuden periaatteet	1232
3.2. Hallinnon oikeusperiaatteet.....	1233
4. EU-oikeus ja virkamiesten oikeudellinen asema	1234
4.1. Virkamiehet ja EU-oikeus.....	1234
4.2. Virkamiesten vapaa liikkuvuus ja julkisen vallan käyttö.....	1235
4.3. Virkamiesten sosiaaliset oikeudet	1236
5. Virkaehtosopimukset.....	1237
6. Virkasopimus.....	1238
2. VIRKA, VIRKASUHDE JA VIRKAMIES	1241
1. Virkamiesoikeuden peruskäsitteet.....	1241
2. Viran perustaminen, muuttaminen ja lakkauttaminen.....	1242
2.1. Valtion virat.....	1242
2.2. Kunnan virat.....	1245
3. Liikkeenluovutuksen vaikutus virkoihin ja virkasuhteisiin	1246
3. VIRKASUHTEEN ALKAMINEN	1249
1. Virkaan nimittäminen ja virkasuhteeseen ottaminen	1249
2. Hakumenettely	1249
3. Kelpoisuusvaatimukset ja nimitysperusteet	1251
3.1. Virkakelpoisuus	1251
3.2. Yleiset nimitysperusteet.....	1251
3.3. Yleiset kelpoisuusvaatimukset.....	1252
3.4. Erityiset kelpoisuusvaatimukset.....	1254
4. Virantäyttömenettely.....	1256
4.1. Nimityspäätöksen valmistelu	1256
4.2. Päätösharkinta	1256
4.3. Nimityspäätöksen tekeminen	1258
5. Määräaikaiset virkanimitykset.....	1259
5.1. Määräaikainen virkasuhde	1259
5.2. Nimitys määräajaksi virkaan	1260
5.3. Koeaika.....	1260
6. Virantäyttöön liittyvä oikeusturva	1260
6.1. Valitus nimityspäätöksestä.....	1260
6.2. Korvaus ja hyvitys lainvastaisesta nimitysmenettelystä	1261
6.3. Muut oikeusturvakeinot	1261

4. VIRKAMIEHEN OIKEUDET JA VELVOLLISUUDET	1263
1. Virkasuhteen luonne ja virkamielen oikeudet ja velvollisuudet	1263
2. Virkamielen yleiset oikeudet	1264
2.1. Virkamielen perusoikeudet	1264
2.2. Virkamielen yhdistymisvapaus	1265
2.3. Virkamielen sananvapaus	1266
2.4. Virkamielen yksityiselämän suoja	1268
2.5. Virkamielen muita perusoikeuksia	1269
3. Viranomaisen yleiset velvollisuudet työnantajana	1270
3.1. Viranomaisen huolehtimisvelvollisuus	1271
3.2. Syrjintäkielto ja tasapuolisen kohtelun vaatimus	1272
3.3. Viranomaisen muita velvollisuuksia työnantajana	1273
4. Virkamielen yleiset velvollisuudet	1274
4.1. Virantoimitusvelvollisuus	1274
4.2. Velvollisuus noudattaa työnjohto- ja valvontamääräyksiä	1275
4.3. Virkamiesaseman vaatimukset ja virkamiesetiikka	1279
4.4. Velvollisuus pidättäytyä luottamusta vaarantavista eduista	1281
4.5. Virkamielen sivutoimia koskevat rajoitukset	1283
4.6. Virkamielen tietojenantovelvollisuus ja vaitiolovelvollisuus	1284
4.7. Virkamielen velvollisuus alistua terveystarkastuksiin	1285
4.8. Virkamielen muita velvollisuuksia	1286
5. VIRANTOIMITUKSEN KESKEYTTÄMINEN	1287
1. Keskeyttämisperusteet ja niiden soveltaminen	1287
2. Virkavapaa	1288
3. Virkamielen lomauttaminen	1289
4. Virantoimituksesta pidättäminen	1291
5. Työtaistelutoimenpiteet	1292
6. VIRKAVASTUU JA SEN TOTEUTTAMINEN	1295
1. Virkavastuun sisältö ja luonne	1295
2. Virkavastuun perusteet eri virkatehtävissä	1297
2.1. Virkavastuun yleiset perusteet	1297
2.2. Esittelijän virkavastuu	1299
3. Virkavastuun toteuttamismuodot	1300
4. Hallinnollinen virkavastuu	1301
4.1. Virkavastuu hallinnollisessa menettelyssä	1301
4.2. Huomautus ja turvaamistoimet	1302
4.3. Virkamiesoikeudellinen varoitus	1302
4.4. Virkasuhteen irtisanominen ja purkaminen	1303
4.5. Määräaikainen erottaminen virantoimituksesta	1304
5. Rikosoikeudellinen virkavastuu	1304
5.1. Soveltamisala	1304
5.2. Virkarikokset	1306
5.3. Syyteoikeus virkarikosasioissa	1310
5.4. Seuraamukset ja menettely virkarikosasioissa	1311
6. Vahingonkorvausvastuu virkavastuun osana	1311
6.1. Virkamielen korvausvastuu	1312
6.2. Menettely vahingonkorvausasioissa	1314
6.3. Julkisyhteisön korvausvastuu	1315

7. VIRKASUHTEEN PÄÄTTYMINEN	1317
1. Virkasuhteen pysyvyys ja jatkuvuus	1317
2. Virkasuhteen irtisanominen	1318
2.1. Irtisanomisen perusteet.....	1318
2.2. Virkamiehestä johtuvat irtisanomisen perusteet	1320
2.3. Taloudelliset ja tuotannolliset perusteet	1324
2.4. Irtisanomismenettely.....	1325
3. Virkasuhteen purkaminen	1327
4. Virkasuhteen määräajan päättyminen	1329
5. Viraltapano	1329
6. Muut virkasuhteen päättymisen perusteet.....	1330
7. Oikeudet ja velvollisuudet virkasuhteen päättymisen jälkeen	1330
8. OIKEUSTURVA VIRKAMIESTÄ KOSKEVASSA PÄÄTÖKSENTEOSSA	1331
1. Oikeusturvan merkitys virkasuhteessa	1331
2. Oikeusturvan etukäteiset muodot	1332
2.1. Yleiset menettelyvelvollisuudet.....	1332
2.2. Virkamiehen suostumus	1332
2.3. Virkamiehen kuuleminen	1333
2.4. Vaikuttamismahdollisuuksien varaaminen ja yhteistoimintamenettely.....	1335
2.5. Virkamiesoikeudellinen päätöksenteko.....	1336
3. Oikeusturvan jälkikäteiset muodot.....	1337
3.1. Muutoksenhaku viranomaisen päätökseen	1337
3.2. Virkamiehen oikeus korvaukseen tai hyvitykseen	1338
3.3. Muut oikeusturvakeinot	1339
4. Virkaehtosopimusjärjestelmän mukainen oikeusturva.....	1340
9. TUOMARIEN VIRKAMIESOIKEUDELLINEN ERITYISASEMA.....	1341
1. Tuomarin erityisasema	1341
2. Tuomarien nimittäminen	1341
3. Tuomarin virkasuhteen erityinen pysyvyys.....	1342
4. Tuomarin virkavastuu	1343
10. JULKISYHTEISÖJEN TYÖNTEKIJÄT.....	1345
1. Työsuhde, työsopimus ja työtehtävät	1345
1.1. Työsuhde ja työsopimus julkishallinnossa	1345
1.2. Työsuhteen ja virkasuhteen vertailua	1346
1.3. Viranomaisen toiminnan erityispiirteet työsopimuslain soveltamisessa	1348
1.4. Työsuhteiset tehtävät viranomaisessa	1349
1.5. Toimivalta työsuhteista henkilöstöä koskevissa asioissa	1349
2. Työntekijöiden ottaminen	1350
3. Viranomaisen velvollisuudet työnantajana	1351
4. Julkishallinnon työntekijän oikeudet ja velvollisuudet	1353
4.1. Työntekijän yleiset velvollisuudet	1353
4.2. Julkishallinnon työntekijän yleiset oikeudet.....	1355
5. Työsopimuksen päättyminen	1355
5.1. Työsopimuksen irtisanominen	1356
5.2. Työsopimuksen purkaminen	1357

---

6. Julkisyhteisön työntekijän rikosoikeudellinen virkavastuu.....	1358
7. Julkishallinnon työntekijöiden oikeusturva	1358
Kirjallisuus	1361
Oikeustapaushakemisto	1379
Asiahakemisto.....	1417